

tidsskrift *sb.*, -et, -er, i *sms.*
 tidsskrift- el. tidsskrifts-, *fx*
 tidsskrift(s)artikel.

tidsspild *sb.*, -et el. tids-

spilde *sb.*, -t.

Nyt fra **Sprognævnet**

spørgsmål, *uf. pl. ene*

tidsstemple *vb.*, -ede.

tidsstempling *sb.*, -en, -er.

Exit poll eller valgstedsmåling?

Af Sabine Kirchmeier-Andersen

Der findes masser af engelske ord som let og elegant har ladet sig integrere i det danske sprog, og som fungerer fint i hverdagen, fx *smart*, *weekend*, *spray* og *tjek*. Ofte udfylder de engelske ord huller i vores ordforråd og betegner fx nye produkter som vi bruger. En del engelske ord integreres ved at vi tilpasser deres stavning, og ofte bliver deres bøjning også tilpasset. Men nogle engelske ord lader sig vanskeligt integrere, og det skaber irritation i hverdagen. Sådan et ord er *exit poll*.

Betydningen er svær at gennemskue. *Exit* kan de fleste danskere forstå, men hvor mange har hørt om *poll*? Ifølge Oxford English Dictionary (www.oed.com) har *poll* mange betydninger. Ordet kendes allerede fra middelalderen og betegner den øverste del af hovedet. Det har siden fået en mere bred anvendelse også som verbum hvor det blandt andet kan betyde 'at tælle' og 'at afgive sin stemme ved et valg'. En lignende billeddannelse kender vi også på dansk hvor man kan tælle hoveder. Ordet *poll* er formentlig beslægtet

med det danske *puld* som vi stadig kan møde i ordet *hattepuld*. Så med lidt detektivarbejde kan man godt komme frem til hvad ordet *poll* betyder, men for de fleste danskere ligger betydningen bestemt ikke ligefor.

Mange er også i tvivl om udtalen af *poll*. Den engelske udtale er noget i retning af [páll], den amerikanske noget i retning af [poel]. På dansk hører man begge disse udtaler, men også varianter som fx [puul], dvs. ligesom det engelske ord *pool* som vi kender fra *swimmingpool*.

Søger man på Googles danske sider eller i artikeldatabasen Infomedia (www.infomedia.dk) efter skrivemåder af *exit poll*, finder man stor variation:

Exit Poll
 exitpoll
 exit poll
 exit-poll
 exit pool

Skrivemåden *exit pool* viser at usikkerheden i udtalen også slår igennem i skriftbilledet. Andre af skrivemåderne bryder med de danske regler fordi udtrykket på engelsk skrives i to ord. Der opstår usikkerhed først og fremmest når man skal beslutte sig for om ordet skal særskrives eller sammenskrives, eller om der skal bruges bindestreg, som de følgende eksempler viser:

Skanderborg bliver en rød kommune efter i dag, hvis man skal tro en exit-poll, som Lokalavisen Skanderborg har foretaget ved de fire største valgsteder. Men det er ikke kun Socialdemokraterne, der går frem - SF bliver ifølge exit-pollen Skanderborgs tredje største parti (www.berlingske.dk. 18.11.2009).

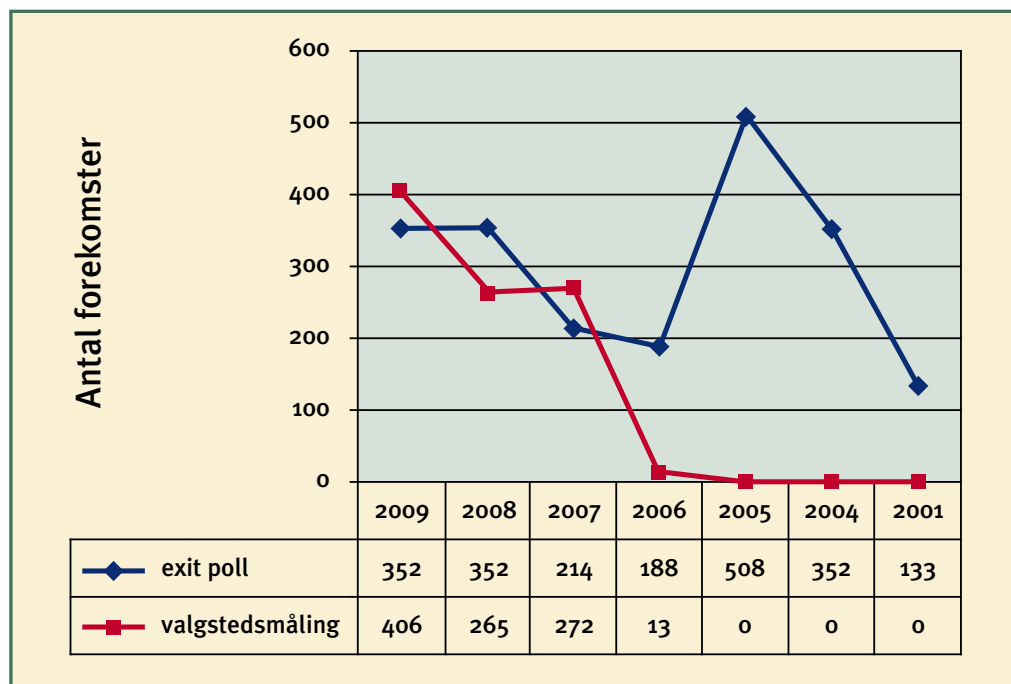
Resultatet af exit pollen (med differencen

i procent fra sidste valg i parentes) (www.jp.dk. 17.11.2009).

26 procent af Clinton-vælgerne vil stemme på McCain, mens 19 procent slet ikke vil stemme, viser exitpollsene fra CNN (www.politiken.dk. 23.4.2008).

Endnu er ikke en eneste stemme optalt, men exit pollsene flyger gennem luften (www.børsen.dk. 13.11.2007).

Bøjningen volder også store problemer: Hvad hedder det i bestemt form ental: *exitpollen* eller *exitpoller*? I flertal: *exitpoller* eller *exitpolls*? I bestemt form flertal: *exitpollerne*, *exitpollene* eller *exitpollsene*? De fleste vælger fælleskøn, at tilføje -s i flertal - og så vidt muligt at undgå bestemt form flertal.

Den slags besværligheder giver god grund til at prøve at finde et andet ord.

I 1994 ser vi de første eksempler på udtrykket *exit poll* i aviserne. Det blev dengang bl.a. oversat med ”uofficielle meningsmålinger”.

I Sprognævnet fandt man i 1996 et dansk udtryk som er mere mundret end *exit poll*, nemlig ordet *valgstedsmåling*. Det blev allerede dengang optaget i Retskrivningsordbogen som sammensætningseksempel under opslagsordet *valgsted*, og der lå det godt gemt og så godt som ubrugt indtil år 2006 hvor Ritzau brugte *valgstedsmåling* i en notits om parlamentsvalget i Letland.

Et antal søgninger på hhv. *exit poll/exit polls* og *valgstedsmåling/valgstedsmålingen/valgstedsmålinger/valgstedsmålingerne* i danske dagblade i Infomedia viser hvordan brugen af de to udtryk fordeler sig i de forskellige år fra 2001 til 2009 (se omstående figur).

I perioden 2001 til 2005 er det engelske *exit poll* absolut fremherskende, og *valgstedsmåling* forekommer slet ikke; men allerede i valgåret 2007 bliver *valgstedsmåling* brugt

Sabine Kirchmeier-Andersen
(f. 1955) er direktør for
Dansk Sprognævn.

mere end halvdelen af de gange hvor man havde brug for at omtale de uofficielle meningsmålinger ved valgstederne, og tendensen er den samme i 2009. Fra 0 til over 50 % på kun tre år - ganske godt gået for sådan et langt ord. Nu lever de to udtryk side om side. Det bliver spændende at følge udviklingen i de kommende år.

Det er tydeligt at ikke alle slags engelske ord er lette at tilpasse til dansk udtale og stavning, og det ser ud til at danskerne i sådanne situationer godt kan lide at bruge et dansk alternativ. De skal bare vide at det findes.

Sms-tekster og retskrivning

Sædvanligvis betragtes sms'er som helt private meddelelser som man skriver som man vil. Ofte tilpasser man skrivemåden efter modtageren; mange skriver kort og indforstået til deres nære venner, ægtefælle eller kæreste, lidt mindre indforstået til dem man sjældnere skriver til, og mere formelt hvis man skriver til en man ikke rigtig kender personligt.

Teksterne kommer til at se ud som de gør pga. telefonens indbyggede ordbog og ens egen smag mht. retskrivningsmæssige detaljer. Nogle forsøger at skrive så korrekt som muligt, mens andre ikke tænker nærmere over de almindelige konventioner, fx om brugen af store og små bogstaver. Man kan derfor komme ud for at se fx lille begyndelsesbogstav i navne og stort bogstav efter >

en forkortelse som indeholder et forkortelses-punktum.

Der er sket en udvikling i brugen af sms så meddelelsesformen nu også bruges professionelt. Mange har måske prøvet at få en påmindelses-sms fra frisøren eller lægen et par timer før den aftalte tid. Der står som regel noget i stil med: ”Husk, du har en tid hos frisøren i dag kl. 11.30. Venlig hilsen Salon NN”. Der er tale om en standardtekst som kan sendes til alle, og den formuleres en gang for alle og ligger i fx frisørens computer, klar til at blive afsendt på det rigtige tidspunkt. Disse sms'er er skrevet på computerens tastatur, og skrivemåden er dermed ikke afhængig af telefonens indbyggede funktioner.

I takt med at sms-mediet bliver brugt mere og mere til professionel kommunikation, kan der opstå et behov for retningslinjer for retskrivningen i sms'er. Sprognævnet er således begyndt at få spørgsmål om sms'er på spørgetelefonen. I det følgende opstilles nogle retningslinjer som kan bruges hvis man ønsker hjælp til at skrive korrekte sms'er. Der er ikke tale om regler på linje med retskrivningsreglerne i *Retskrivningsordbogen*, men om nogle anbefalinger til hvordan teksten kan stilles op på en hensigtsmæssig måde.

Starthilsen

Kære eller *Hej* – begge dele kan bruges

- Om man vælger *Kære* eller *Hej*, afhænger af om man gerne vil anslå en mere eller mindre uformel tone: *Hej* opfattes af mange som mere ungdommeligt, og *Kære* kan lyde mere som indledningen til et brev.
- Hvis der er tale om en standard-sms, kan det være en fordel at begynde med *Hej* eller *Goddag* og udelade navnet. I de tilfælde

hvor navnet udelades, kan *Kære* ikke bruges.

- I uformelle sms'er kan man helt udelade starthilsen.

Sluthilsen

Man kan skrive *Venlig hilsen* eller bruge en forkortet sluthilsen, fx *Vh.*, *Kh.* eller *Mvh.* afhængigt af om der er plads

- Hvis der er tale om en standard-sms, er det vigtigt at huske at skrive afsender på da modtageren ikke altid kender nummeret.
- I uformelle sms'er kan man helt udelade sluthilsen.
- Det er ikke nødvendigt at sætte punktum eller andre tegn efter sluthilsen.

Tegn efter starthilsen

Punktum, komma eller udråbstegn kan bruges

- Efter navnet i starthilsen behøver der i almindelige breve ikke være noget tegn idet linjebryddet markerer at hilsen er en slags overskrift, jf. § 41.2d i retskrivningsreglerne. (I almindelige breve kan man dog sætte udråbstegn efter starthilsen, jf. § 54.2 i retskrivningsreglerne). Men i en sms fortsætter teksten ofte på samme linje, og hvis man ønsker at begynde selve teksten med stort begyndelsesbogstav, kan det være en fordel at sætte et tegn, fx punktum eller udråbstegn.
- Det er meget almindeligt at sætte komma efter starthilsen. Hvis man sætter komma, skal man fortsætte teksten med lille begyndelsesbogstav.
- Det er bedre for læseligheden at sætte et af de tre tegn end at fortsætte uden noget tegn.

Tegn efter smiley

Hvis man afslutter en sætning med en smiley, skal man så sætte et tegn efter?

- Man kan være fristet til at sætte endnu et tegn efter en smiley fordi man derved automatisk kan begynde den næste sætning med stort. Imidlertid virker det lige så godt at lade smileyen gøre det ud for sluttegn og begynde næste sætning med stort for at markere at det er en ny sætning. På de fleste telefoner kræver dette at man aktivt vælger at begynde med stort.

Smileyer og mellemrum

En smiley står ofte lige op ad naboordet til venstre, men der kan også være mellemrum

- Hvis man bruger en smiley efter et ord, er der ofte ikke mellemrum mellem ordet og smileyen. Nogle foretrækker dog altid at have mellemrum mellem ordet og smileyen.
- Der kan være mellemrum hvis man afslutter en sætning med punktum og derefter sætter en smiley efter som en sluthilsen.
- Der er som regel mellemrum efter en smiley.

Eksempler på standard-sms'er:

Butik

Goddag. Din bestilling/reparation er færdig og klar til afhentning. Mvh. Butik NN.

Husk, medbring venligst dit reparationsbevis. Tak!

Teleselskab

Kære NN. Din telefonsaldo har passeret 50 kr. Saldo er nu 49,25 kr. Husk at du kan tanke via mobilen på www.mobilNN.dk. Mvh. Telefonselskabet NN

Dine 120 frie minutter er ved at være brugt. Med dit seneste opkald har du taget hul på de sidste 10 min. Pris herefter er 99 øre/min. Vh. Telefonselskabet NN

Frisør

Efter booking

Hej Camilla. Du har bestilt tid hos frisør NN, onsdag d. 16. september kl. 14.00. Vi glæder os til at se dig. ☺

Påmindelse fra frisør

Hej Camilla! Husk din aftale hos frisør NN i dag, onsdag d. 16. september kl. 14.00. Vi glæder os til at se dig. ☺
Salon NN

Jobcenter

Husk, du skal bekræfte din jobsøgning senest den 20-09-2009. Hilsen Jobcenteret

I disse eksempler er der rettet i teksten så den overholder retningslinjerne ovenfor.

Dansk Sprognævns bestyrelse

Den 26. juni 2009 udpegede den daværende kulturminister Carina Christensen Dansk Sprognævns repræsentantskab for 2009-2012. Det første repræsentantskabsmøde fandt sted 28. august 2009, og her skulle repræsentantskabet bl.a. vælge nævnets første bestyrelse. Bestyrelsen er den første der udpeges efter at den nye lov om Dansk Sprognævn trådte i kraft 1. januar 2009. Loven har til formål at styrke og modernisere nævnets struktur og ledelse. Efter loven skal den samlede bestyrelse besidde sproglig, økonomisk og ledelsesmæssig indsigt. Beskikkelsen gælder perioden 2009-2012.

Nedenfor præsenterer de enkelte bestyrelsesmedlemmer sig selv.

Dorthe Duncker

Jeg er lektor i dansk sprog ved Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab på Københavns Universitet og har i næsten tyve år undervist og forsket i dansk sprog. Jeg interesserer mig særligt for normdannelse og sprogforandringsprocesser, hvordan sprog forandres, hvilke faktorer som indgår i forandringsprocesserne, og i at udvikle digitale metoder til at undersøge forandring i autentisk sprogligt materiale fra 1500-tallet til i dag. I min ph.d.-afhandling undersøgte jeg bl.a. hvordan de selvorganiserende kræfter som er på spil mellem personer i et sprogligt fællesskab, kom til udtryk i etablering af skriftnormen i renæssancen. I dag kan vi iagttage de samme mekanismer på internet-

et hvor tekstmængden vokser hvert øjeblik. Det er nyt at alle – og ikke kun professionelle skribenter – kan deltage i udviklingen af skriftsproget, og det bliver en stor udfordring at følge denne udvikling og finde ud af hvilke konsekvenser den får for dansk skriftsprogs officielle norm fremover.

Dorthe Duncker (f. 1963) er lektor i dansk sprog ved Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab på Københavns Universitet, formand for Dansk Sprognævn.

Bente Holmberg

Jeg er institutleder på Nordisk Forskningsinstitut ved Københavns Universitet. Instituttet rummer Den Arnamagnæanske Samling samt Afdeling for Dialektforskning og Afdeling for Navneforskning. Jeg har siden 2006 været medlem af Dansk Sprognævns repræsentantskab. Her repræsenterer jeg Stednavneudvalget som jeg er formand for. Stednavneudvalget er et udvalg under Kulturministeriet som fastsætter de danske stednavnes stavemåde og form. Navnene autoriseres i Kulturministeriet og offentliggøres på internettet på adressen:

<http://www.kms.dk/Landkortogtopografi/stednavne/autoriserede/>.

Jeg interesserer mig for det danske sprog i både nutid og fortid. En speciel interesse har jeg viet til de danske stednavne som altid har

spillet en vigtig rolle for kommunikationen mellem mennesker, og i det moderne samfund er stednavnene om muligt vigtigere end nogensinde. Det er nemlig i mange situationer vigtigt at kende navnene, at vide hvordan de staves, og hvor på kortet de ligger. Flere af de moderne computerbaserede systemer finder ganske enkelt ikke frem til navnet hvis ikke det er rigtigt stavet, og derfor er det ikke acceptabelt med flere forskellige stavemåder af det samme navn.

Gennem mit arbejde med sted- og personnavne og gennem mit universitetsstudium, som er nordisk filologi, har jeg også fået et godt øje til sprogets historie. Hvad betyder navnene? Og hvorfor siger vi sådan? – det er spørgsmål som jeg tit og gerne tager del i. De store danske ordbøger indeholder ofte en del af svaret, og dem konsulterer jeg flittigt. Jeg har i øvrigt en fortid som ordbogsredaktør ved nogle af disse ordbøger, ved Gammel-dansk Ordbog og Supplement til Ordbog over det danske Sprog og ved Retskrivningsordbogen udgivet af Dansk Sprognævn.

Bente Holmberg (f. 1945) er institutleder på Nordisk Forskningsinstitut, Københavns Universitet, næstformand for Dansk Sprognævn.

Stefan Hermann

Jeg er rektor for Professionshøjskolen Metropol, der i København uddanner lærere, socialrådgivere, sygeplejersker, jordemødre, fysio- og ergoterapeuter, laboranter mv. Metropol har ca. 10.000 studerende og mere end 1000 medarbejdere. Jeg er uddannet

cand.scient.pol. fra Aarhus Universitet og har en fortid som embedsmand i Kulturministeriet og Undervisningsministeriet foruden en post som vicedirektør på kunstmuseet ARKEN. Herudover en omfattende skriftlig produktion af artikler, bøger mv. om pædagogik, uddannelsespolitik og sociologiske forhold. Som en videregående uddannelsesinstitution har Metropol et ansvar for at bidrage til det danske sprogs udvikling. Vi ikke alene uddanner lærere, sygeplejersker m.fl. til at varetage bestemte opgaver, men danner dem direkte og indirekte også til en bestemt omgang med sproget. En brug af sproget der på den ene side giver dem mulighed for at åbne deres fag og profession for kolleger og omverden – i mødet med en patient, en elev, i artikler, indlæg og meget, meget mere. Og på den anden side skærper deres sans for sproget som læsere og lyttere i professionelle og offentlige sammenhænge. Den opgave er ikke blevet mindre væsentlig de seneste 20 år. To processer accelererer udviklingen. Den ene er intern og den anden ekstern. På den ene side udfordrer den faglige specialisering til stadighed fag og professioners evne til at formidle og legitimere sig. På den anden side indebærer globaliseringen og det engelske sprogs dominans en dobbelt udfordring med både at sikre integrationen med internationale faglige miljøer og fastholde et dynamisk dansksprogligt felt.

Stefan Hermann (f. 1971) er rektor for Professionshøjskolen Metropol.

Birgit Meister

Dansk har været mit sprog altid. Og jeg føler mig på en god og varm måde forbundet med det. Det er med til at skabe min identitet, og jeg holder af at gå på opdagelse i det. Det er mit landskab, som jeg gerne vil udforske.

Jeg er uddannet journalist, og sproget har været mit redskab i min profession, både det skriftlige og det talte. Og det har ligget mig på sinde at formidle de ting, der optog mig selv, til andre.

Senest har jeg sammen med en god ven udgivet SALMEORDBOGEN, der er en omhyggelig forklaring på nutidsdansk til hver eneste af de 791 salmer i Den Danske Salmebog.

Jeg har været med i arbejdet i repræsentantskabet og arbejdsudvalget i Dansk Sprognævn siden 2003, og jeg er glad for nu at kunne følge, hvordan den nye struktur kommer til at virke.

Jeg synes, Dansk Sprognævn skal være tæt forbundet med det offentlige Danmark og spille en betydningsfuld rolle i den fortsatte åbne debat om, hvordan sproget udvikler sig. Sprognævnets kompetencer skal stå til rådighed, der skal vejledes og belæres, og forskningen og det opsøgende arbejde skal supplere hinanden.

Vi har at gøre med noget, som alle har en mening om. Det forpligter.

Birgit Meister (f. 1942) er journalist og forfatter.

Johs. Nørregaard Frandsen

Jeg er vokset op på en gård i Vestjylland, hvor vi talte udpræget dialekt, men det måtte man lægge af sig i den uddannelsescentrifuge, som snurrede, da jeg som 20-årig forlod arbejdet i landbrug og industri for at tage på studenterkursus: Så kom universitetsstudier, kandidat i nordisk sprog og litteratur, ansættelser på tekniske skoler, gymnasier, højskoler, forskeruddannelse, universitetslektor.

I dag er jeg institutleder ved Institut for Litteratur, Kultur og Medier, Syddansk Universitet og bor i Odense. Jeg var i 1980'erne med til at indføre moderne kulturstudier som fag og har udgivet en ganske lang række af bøger og artikler om kulturelle og litterære emner, ligesom sprogets betydning for den kulturelle mangfoldighed optager mig. Jeg skriver en sprogklumme for Kristeligt Dagblad og har udgivet bøger om sproget som kulturformidler.

Det er gennem sproget og i sproget, det talte og det skrevne, vi møder og præger den virkelighed, vi er en del af, og intet er vigtigere end at alle mennesker får mulighed for at bevæge sig i en rig, nuanceret og mangfoldig sprogkultur. Det afgørende er ikke mediet eller nationalitetskoden, men om sprogbrugen har gode kår, for den der savner udtryksmuligheder, gribes af afmagt. Det er for eksempel afgørende at kunsten, herunder litteraturen og den sproglige kunst, får optimale vilkår i et samfund som vores.

Johs. Nørregaard Frandsen (f. 1950) er institutleder ved Institut for Litteratur, Kultur og Medier, Syddansk Universitet.

Torben V. Schroeder

Jeg blev født og voksede op i den sønderjyske domkirkeby. Efter lægeeksamen fra Københavns Universitet blev jeg uddannet i karkirurgi og har siden 1990 været overlæge på Rigshospitalet. Det karkirurgiske speciale tager sig af at behandle åreforkalkning i bl.a. benene og halspulsåren. En omfattende forskning i karsygdomme, specielt hvordan disse kan påvises og behandles, førte mig i 1992 til landets første professorat i karkirurgi. Siden er det også blevet til flere redaktørjob. Først 5 år som chefredaktør for det førende europæiske karkirurgiske tidsskrift, siden videnskabelig redaktør i 6 år for det danske Ugeskrift for Læger og nu som chefredaktør for det nationale elektroniske leksikon Lægehåndbogen, som er etableret af Danske Regioner for landets praktiserende læger og borgere. Jeg har været meget aktiv inden for det medicinske fakultet og medicinstudiet. Jeg varetog i en årrække organiseringen af den praktiske lægeuddannelse ved Rigshospitalet, var med til at indføre den nuværende studieordning for læger samt etableringen af et færdighedslaboratorium hvor vordende læger kunne træne praktiske håndgreb og kommunikation. Jeg har siden 2007 været institutleder for Klinisk Institut for Kirurgi og Intern Medicin.

Torben V. Schroeder (f. 1950) er overlæge på Rigshospitalet og professor og institutleder ved Det Sundhedsfaglige Fakultet på Københavns Universitet.

Pia Jarvad

Jeg har været ansat i Dansk Sprognævn siden 1974. Jeg er tillidsmand for de videnskabeligt ansatte i Sprognævnet. Mit speciale har siden ansættelsen været arbejdet med nye ord og her i særdeleshed påvirkningen fra engelsk til dansk. Det har resulteret i adskillige bøger og artikler om disse emner, og senest har jeg været med i det nordiske samarbejdsprojekt Moderne Importord i Norden hvor der foreløbig er udkommet 9 rapporter. Jeg holder foredrag og indlæg på nationale og internationale universiteter og andre steder. Jeg har tilrettelagt strukturen for flere ordbøger og for nævnets orddatabase og samarbejder med Grønlands Sprognævn om tilrettelæggelse af en ordbog mellem grønlandsk og engelsk. Jeg varetager for Dansk Sprognævn de faglige samarbejdsopgaver som er i de nordiske nævn, for øjeblikket nordisk netordbog for børn, klarsprog mv.

Pia Jarvad (f. 1946) er seniorforsker i Dansk Sprognævn.

Doktor­disputats om dansk retskrivning

Den 15. marts 2010 udkommer doktor­disputatsen *Ret og Skrift. Officiel dansk retskrivning 1739-2005*, skrevet af Henrik Galberg Jacobsen, tidligere seniorforsker i Dansk Sprog­nævn og nuværende professor ved Syddansk Universitet.

Med disputatsen foreligger der for første gang en omfattende og bredt dækkende samlet beskrivelse af officiel dansk retskrivning og dens historie i de sidste ca. 250 år – fra første gang myndighederne blandede sig i hvordan borgerne skulle stave, og til den seneste udgave af *Retskrivningsordbogen* fra Dansk Sprognævn. Afhandlingen bygger på et stort arkivmateriale og andet kildemateriale der tidligere kun har været udnyttet i begrænset omfang, og består af to bind på tilsammen 1202 sider.

Første bind drejer sig om periodens forskellige *retskrivningsdirektiver*, dvs. retskrivningsbekendtgørelser og retskrivningsordbøger mv., og om baggrunden for dem. Det er også her vi møder retskrivningshistoriens *aktører*, dvs. de myndigheder, personer og foreninger der har præget retskrivningsdebatten, og som har været med til at fastlægge de skiftende retskrivningsnormer. Herudover indeholder bindet indgående karakteristikker af 30 *retskrivningsnormer* der kan udskilles i perioden, med redegørelser for deres stilling til en række omdiskuterede retskrivningsproblemer, fx brugen af store eller små begyn-

delsesbogstaver og af bolle-å eller dobbelt-a, dobbeltskrivning af vokaler og konsonanter (*heel/hel* og *tappre/tapre*), stavning af fremmedord (*philosphere/filosofere*), ord­deling ved linjeskift og kommatering.

Andet bind indeholder ud over en alfabetisk *bibliografi* med mere end 2400 litteraturhenvisninger et *ordlistekapitel* og et *kronologikapitel*. Ordlistekapitlet er en art historisk retskrivningsordbog, hvor man kan følge stavemåden af ca. 1000 ord fra deres tidligste officielle form og til i dag. Og via kronologikapitlet er det muligt i stikordsform at følge den kronologiske udvikling fra 1739 til nutiden og at danne sig et detaljeret indtryk af forbindelserne mellem de enkelte retskrivningsdirektiver og retskrivningsaktører mv. Bindet afsluttes af en personlig *efterskrift* med en fremadrettet diskussion af nogle aktuelle retskrivningsproblemer og af et fyldigt *resumé* på dansk og engelsk.

Tilbud til abonnenter på Nyt fra Sprognævnet

Ret og Skrift. Officiel dansk retskrivning 1739-2005, bd. 1-2, udgives af Syddansk Universitetsforlag og udsendes som nr. 42 i serien Dansk Sprognævns skrifter. Den koster 699 kr., men abonnenter på *Nyt fra Sprognævnet* kan købe bogen med en rabat på ca. 25 %, dvs. til 525 kr., ekskl. forsendelse. Bogen kan bestilles hos Syddansk Universitetsforlag,

Campusvej 55, 5230 Odense M. Tlf.: 6615 7999. E-mail: press@forlag.sdu.dk. Husk at skrive "Nyt fra Sprognævnet" på bestillingen. – Bogen vil i øvrigt også blive solgt ved forsvaret på Syddansk Universitet 7. maj 2010 til rabatprisen 525 kr.

Offentligt forsvar 7. maj 2010

Disputatsen forsvares for den filosofiske doktorgrad 7. maj 2010 kl. 13.15 på Syddansk Universitet, Campusvej 55, 5230 Odense M, i lokale U55. Forsvaret indledes med en kort forelæsning af Henrik Galberg Jacobsen og vil derudover indeholde indlæg fra de officielle opponenter, direktør Jørn Lund, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, og

professor Hans Basbøll, Syddansk Universitet. Derudover har professor Ernst Håkon Jahr, Universitetet i Agder (Kristiansand), der sammen med de to andre opponenter har udgjort det bedømmelsesudvalg der har indstillet afhandlingen til forsvar, meddelt at han vil opponere ex auditorio. Der er offentlig adgang til forsvarshandlingen.

Skråsikker

SPØRGSMÅL: Hvad betyder *skråsikker* egentlig? Jeg bruger det om at være meget sikker på noget. Et par af mine yngre kolleger hævder imidlertid at hvis man er *skråsikker*, er man tværtimod ikke helt sikker. Hvem har ret?

SVAR: Det har du. I hvert fald ifølge ordbøgerne. Om ordet *skråsikker* skriver Den Danske Ordbog (bind 5, 2005) således at det har betydningen 'urokkeligt sikker på noget på en selvbevidst og måske irriterende måde'. Politikens Nudansk Ordbog med etymologi (3. udg., 2005) oplyser tilsvarende at *skråsikker* bruges i betydningen 'som er meget selsikker og urokkelig i sin overbevisning'. Eksemplet er *jeg er træt af hans skråsikre meninger*. Og i Ordbog over det danske Sprog (bind 19, 1940) finder man betydningsforklaringen 'overmåde, fuldkommen sikker'.

Vi har dog også kendskab til den modsatte betydning. I 2005 modtog Sprognævnet således et brev fra en studievejleder på et universitet der følte "trang til at dele et semantisk skred med nogen". Fra en studerende havde han modtaget en mail hvori der bl.a. stod følgende:

Jeg påbegyndte sidste år et andet studium, men sprang efter et par måneder fra udfra manglende engagement og lyst. Jeg er i år startet på dette nye universitetsfag, men er igen blevet skråsikker på mit valg. Overvejer at finde andre mere "kreative" uddannelser ...

I citatet er *skråsikker* brugt i betydningen 'usikker', 'tvivlende' eller lignende.

Ordet *skråsikker* er sammensat af *skrå* i betydningen 'lov, vedtægt' og *sikker*, og den oprindelige betydning af *skråsikker* er altså 'så sikker som om det var stadfæstet ved lov el. vedtægt' (jf. Den Danske Ordbog). Denne betydning af *skrå* er imidlertid sjælden i moderne dansk, og derfor er det måske ikke så mærkeligt at ordet *skråsikker* af visse sprogbrugere tilsyneladende er blevet omtolket. Mere almindeligt er *skrå* jo som adjektiv (tillægsord) i betydningen 'som ikke er lodret el. vandret' (Nudansk Ordbog). Og hvis noget står på skrå, vakler det måske, står usikkert eller lignende. Det kan være derfor at den nye betydning af *skråsikker* er opstået: At være *skråsikker* må være noget med at man vakler i sin beslutning!

Om *skråsikker* er på vej til at blive et pendulord, altså et ord med to modsatrettede betydninger, eller om det ovenstående eksempel

blot er udtryk for en tilfældig misforståelse, er det endnu for tidligt at sige noget om.

JNJ

Brugen af ordene *spedalskhed* og *lepra*

SPØRGSMAAL: Spedalskhedsmissionen er blevet kritiseret af udenlandske samarbejdspartnere for at bruge ordet *spedalskhed* i stedet for ordet *lepra* i sit navn. Er der noget problem i det?

SVAR: Dansk Sprognævn vurderer ikke at der er et sprogligt problem med betegnelsen *spedalskhed*. Ordet bruges ikke nedsættende i forbindelser hvor der er tale om sygdommen, og det alternative lægelige ord *lepra* er sjældent i det almene sprog.

Definitionen af *spedalskhed* i Den Danske Ordbog (bd. 5, 2005) er 'kronisk, ikke dødelig infektionssygdom som medfører ødelæggelse af huden, lammelser og deformation af hænder og fødder'. Der er ingen angivelse af at ordet skulle være andet end neutral stil. Den Danske Ordbog har ikke ordet *lepra* med. Politikens Nudansk Ordbog med etymologi (3. udg., 2005) har en lignende neutral definition af *spedalskhed* og en henvisning fra *lepra* til *spedalskhed*. Ordbog over det danske Sprog (bd. 21, 1943) har som betydning to en overført betydning som især har været brugt i religiøs sammenhæng: "om (besmittelse ved) grov synd olgn.". Ordbogen har under *spedalsk* en betydning 2 som er 'forbandet, nederdrægtig, (rent) forbistret, pokkers' og 'tåbelig, ustyrlig'. Man kan også i dag finde enkelte eksempler på at ordet bru-

ges med den billedlige betydning 'udstødt, isoleret', fx i dette eksempel:

Jeg lider nemlig, sammen med min kone, af en særlig form for social *spedalskhed* (Frederiksborg Amts Avis, 29.12.2007).

En gennemgang af eksempler fra perioden okt. 2007 til okt. 2008 i artikeldatabasen Infomedia viser at ud af 35 eksempler med ordet *spedalskhed* var kun 2 brugt i den overførte betydning. Ser man på adjektivet *spedalsk*, er billedet et andet. I samme periode kan man finde 29 eksempler i alt, og heraf er ca. halvdelen brugt i en overført og ofte negativ betydning, jf.:

Hvis man siger et kritisk kvæk om Darwin eller global opvarmning, behandles man, som er man en *spedalsk* fjende af inkvisitionen (Weekendavisen 26.10.2007).

For at vende tilbage til spørgsmålet om *spedalskhed* over for *lepra* kan det nævnes at i Bibelen bruges *spedalskhed* og ikke *lepra*.

Politikens Store Fremmedordbog (2003) og Dansk Fremmedordbog (Gyldendal, 1999) har definitionen placeret ved *spedalskhed* og en henvisning fra *lepra*.

I Klinisk Ordbog (16. udg., 2004) er definitionen placeret under *lepra*, og der er en >

henvisning fra *spedalskhed* til *lepra*. *Lepra* er altså en fagterm som ikke har nogen særlig udbredelse i almensproget.

I offentligheden ser *spedalskhed* også ud til at være det mest brugte ligesom i de almensproglige ordbøger. Der findes således 523 eksempler i avisdatabaseen Infomedia i perioden 1986-2008.

Til sammenligning er der i samme periode kun 21 artikler med ordet *lepra*, og i mange af disse er *lepra* forklaret som 'spedalskhed'. Et eksempel på hvordan de to ord nævnes i forbindelse med hinanden, er følgende:

[..]skulle komme til at fylde resten af hans liv - arbejdet blandt og for patienter med

spedalskhed eller *Lepra*, som er det lægelige navn for sygdommen (Kristeligt Dagblad 12.10.2002).

Ud af de 21 eksempler med *lepra* i Infomedia er de 5 fra tysk (Flensborg Avis er med i databasen), mens to eksempler er fra Ugeskrift for læger, altså brugt i en lægefaglig sammenhæng. Af de resterende 14 eksempler er ordet *lepra* i 10 tilfælde forklaret med det mere alment kendte *spedalskhed*. I Infomedias periode på 22 år er *lepra* temmelig sjældent, idet det tilsyneladende kun er brugt 4 gange i danske aviser uden en forklaring eller henvisning til *spedalskhed*.

IEM

Det må jeg give ham!

SPØRGSMÅL: Jeg er ofte stødt på udtrykket *det må jeg give ham* som betyder nogenlunde det samme som 'det må jeg lade ham', men jeg kan ikke finde det i nogen ordbøger. Findes udtrykket ikke? Og er *det må jeg give ham* i øvrigt en anglicisme?

SVAR: Det er rigtigt at udtrykket *give nogen noget* i betydningen 'indrømme' tilsyneladende ikke findes i de dansk-danske ordbøger, men det eksisterer dog alligevel. Og det er også rigtigt at der nok er tale om påvirkning fra engelsk; det traditionelle udtryk er på dansk *at lade nogen noget*.

Udtrykket *at lade nogen noget* findes i Ordbog over det danske Sprog (bd. 12, 1931), i Den Danske Ordbog (bd. 3, 2004), og i Politikens Nudansk Ordbog med etymologi (3.

udg., 2005). I Ordbog over det danske Sprog står der om udtrykket: '(mere eller mindre modstræbende, trods i øvrigt lidet anerkendende mening om vedkommende) erkende, at en person er i besiddelse af visse (påståede) rosværdige egenskaber eller har ret i en vis fremsat ytring (påstand); indrømme en noget; gøre en en vis indrømmelse'. Nudansk Ordbog anfører at udtrykket er "ældre", og at det betyder 'indrømme at nogen kan noget', fx *man må lade hende at hun er god til at organisere*.

Noget kunne tyde på at udtrykket *give nogen noget* i betydningen 'indrømme' er opstået under påvirkning fra engelsk. I B. Kjærulff Nielsens Engelsk-Dansk Ordbog (6. udg., 1998), står der bl.a. under opslagsordet *give*: "he 'had been kind – you have to give him

that ... det må man sige (eller indrømme)". I næste sætning står der: "(slightly archaic:) det må man lade ham".

Der findes adskillige eksempler på udtrykket *at give nogen noget* i pressens artikelsamling Infomedia. I Se og Hør kunne man således d. 4.9.2008 læse følgende:

Eksbokseren og den tidligere "Vild med dans"- deltager Gert Bo Jacobsen så lettere malplaceret ud på stedet, men han var skarpt klædt på og lækkert solbrun - det må man give ham (Se og Hør 4.9.2008).

Denne betydning stemmer fuldstændigt overens med betydningsangivelsen under *lade nogen noget* i Ordbog over det danske Sprog. Og det gælder i øvrigt også næste citat om tv-værten Bubber:

Bubber er tilstede. Fuldstændig. Og derfor rar at være sammen med, god at tale med. Også for en person, der som undertegnede må tilstå sine medbragte forbehold og ofte har nikket samtykkende til andre voksnes suk: "Årrhh Bubber" - men han er dygtig, det må man give ham (Jyllands-Posten 20.5.2000).

Udtrykkene *at lade nogen noget* og *at give nogen noget* findes altså begge to, og de betyder det samme. Det første findes i ordbøgerne, men er måske lidt gammeldags, det næste er muligvis opstået under påvirkning fra engelsk, men har altså endnu ikke fundet vej til de danske ordbøger.

MHA

Generelle abonnementsvilkår

Levering

Nyt fra Sprognævnet udkommer 4 gange om året, i marts, juni, september og december. Hvis du midt i måneden endnu ikke har modtaget bladet, bedes du henvende dig til Dansk Sprognævn for at få tilsendt et erstatningseksemplar.

Betaling

Abonnementet betales forud, og opkrævning sker i januar, enten ved at Dansk Sprognævn sender dig et indbetalingskort (til betaling på posthuset, i banken eller via netbank) eller via BetalingsService (BS).

Som ny abonnent modtager du de numre der er udkommet i indeværende år, samt et indbetalingskort for et fuldt årsabonnement.

Pris

Prisen er 100 kr. om året. Du betaler for et år ad gangen, så selvom du opsiger dit abonnement midt på året, vil du stadig modtage og betale for resten af årets udgivelser.

Varighed og opsigelse

Abonnementet løber indtil du opsiger det skriftligt, enten per brev eller mail. Seneste frist for opsigelse er 10. december. Det er ikke gyldig opsigelse blot at undlade at betale. Ved opsigelse af abonnementet skal du huske selv at opsiges en evt. betalingsaftale med BS.

Flytning

Flytning skal du meddele per telefon, mail eller brev. Ved henvendelser om abonnementet skal du have dit abonnementsnummer klar.

Nyt fra Sprognævnet

2010/1 · marts

POST

B

PP DANMARK

id.nr: 47372

Exit poll eller valgstedsmåling? 1

Sms-tekster og retskrivning 3

Dansk Sprognævns bestyrelse 6

Doktordisputats om dansk retskrivning 10

SPØRGSMÅL OG SVAR

Skråsikker 12

Brugen af ordene *spedalskhed* og *lepra* 13

Det må jeg give ham! 14

Næste nummer udkommer i juni 2010

Ansvarshavende redaktør: Sabine Kirchmeier-Andersen

Redaktionssekretær: Jørgen Nørby Jensen

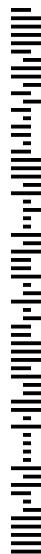
ISSN 0550-7332

Layout: Falcon Grafisk Design · Tryk: Malchow A/S

Nyt fra Sprognævnet udgives af Dansk Sprognævn. Det udkommer 4 gange om året og koster 100 kr. (inkl. moms og forsendelse) for en årgang. Man kan kun tegne abonnement hos Sprognævnet.

Usignerede artikler og artikler med initialer giver udtryk for Sprognævnets mening. Artikler med navn giver ikke nødvendigvis i enhver henseende udtryk for Sprognævnets mening.

Eftertryk er tilladt når kilden angives.

Dansk Sprognævn

Njalsgade 136 · DK-2300 København S

Abonnement mv.:

Telefon: 35 32 89 82 eller
moerch@dsn.dk

Spørgetelefon: 35 32 89 90

(Mandag-torsdag 10-12 og 13-15)

www.dsn.dk

www.sproget.dk